

ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ

Історик у контексті епохи

(до 75-річчя доктора історичних наук,
професора Калакури Ярослава Степановича)

Щедра земля Тернопільщини подарувала Україні чимало славних синів і дочок, які стали провідниками народу, першими вказували шлях до свободи, правди, науки, у серці маючи справжню любов до України. У пантеоні цих діячів гідне місце посідає Ярослав Калакура, уродженець Підгаєччини.

Відомий учений, громадський діяч, доктор історичних наук, заслужений професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академік АН вищої школи народився 24 вересня 1937 р. у с. Рудники (хутір Зузанівка) Підгаєцького повіту Тернопільського воєводства (Польща), з 1939 р. – Підгаєцький район Тернопільської області (УРСР). Його батьки, Февронія Лук'янівна і Степан Іванович, не мали великих маєтностей, але були по-селянськи мудрими, освіченими і свідомими українцями, що справило незабутній вплив на формування духовних підвалин особистості Ярослава Степановича. З дитинства вони прищепили синові високі християнські чесноти, інтерес до знань, любов до праці, почуття любові до України. В родині пошановували твори Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Юрія Федьковича, історичні оповідання, українські газети, героїку українського козацтва, визвольного руху. У дитячій пам'яті закарбувалися і фрагменти власних вражень від злодіянь гітлерівського окупаційного режиму, від нескореної боротьби українських підпільників за волю України, від так званих соціалістичних перетворень повоєнних літ. Його батька за українські погляди, активну участь у юнацькому січовому русі і “Просвіті” кілька разів арештувала польська дефензива, спізнав він і що таке Береза Картузька. У 1944 р. з приходом Червоної армії батьків насильно переселили до с. Пановичі, де буди вільні хати після виїзду поляків до Польщі. Тут Ярослав почав освітній шлях, закінчив початкову школу. В сусідньому селі Гнильче – семирічку. Впродовж 1951–1955 рр. – навчання у Станіславському (з 1952 р. – Коломийське) педагогічному училищі.

Набуті знання Ярослав Степанович зумів втілити у практику життя під час учителювання у сільській школі на Гуцульщині. Так, упродовж 1955–1956 рр. він був старшим піонервожатим, учителем музики і малювання Нижньо-Вербізької семирічної школи Печеніжинського району Станіславської області. Свою любов до України прищеплював юному поколінню як під час занять, так і за межами школи, організовуючи екскурсії, вечори тощо. Першою нагородою стала у 1956 р. Грамота Міністерства освіти УРСР і ЦК ЛКСМУ за успіхи в екскурсійно-туристичній та краєзнавчій роботі з учнями. Цього самого року – Грамота Міністерства освіти УРСР і ЦК ЛКСМУ за активну участь в “Експедиції сміливих”. У 1956–1964 рр. був на комсомольській роботі.

Вищу освіту довелося здобувати заочно (1957–1963) на історичному факультеті Чернівецького державного університету, тепер – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, поєднуючи навчання з учительською та комсомольською роботою. Тут він виявив зацікавлення історіографією. Не випадково дипломна робота Я. Калакури, присвячена історії молодіжного руху на Коломийщині і розвитку творчої активності молоді, мала доволі серйозний огляд джерел та літератури.

Життєпис Ярослава Степановича презентує шлях становлення особистості – з одного боку, а з другого – навколишній світ, який по-своєму впливав на науковця, з якого йому вдалося черпати мудрість, принциповість, потребу боротьби за справедливість, захисту інтересів українства. В аспірантурі Київського державного університету імені Тараса Шевченка (1964–1968) навчався заочно, працюючи викладачем Івано-Франківського педагогічного інституту (нині – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника). Його науковим керівником був знаний на той час історик, людина великого життєвого досвіду, високої моралі і патріотичного духу, свідомий українець Іван Іванович Шевченко, в якого майбутній українознавець чимало навчився. Завдяки йому він познайомився з авторитетними вченими-істориками Києва, зокрема М. Марченком, П. Гудзенком, К. Гуслистим, П. Яцківим та іншими. Сам ювіляр відзначає, що належить до того покоління українських учених, яке професійно та ідейно формувалося в добу хрущовської “відлиги”, повіривши у декларації політичних лідерів про недопустимість повернення авторитаризму.

У 1968 році успішно захистив кандидатську дисертацію, був обраний на посаду доцента. Тут принагідно зазначимо, що більшовицьке керівництво в Україні перетягувало на службу здібних українців.

У 1968 році Я. Калакура обраний секретарем парткому педінституту, а з осені 1972 р. працював у відділі науки і навчальних закладів ЦК КП України, був завідувачем сектору вищих навчальних закладів.

Ярослав Степанович не був традиційним партпаратчиком, не зовсім вписувався й у звичну партійну номенклатуру. Будучи в “партійній шинелі”, він залишався гідною особистістю, яка не вбивала своєю байдужістю, не ламала, ставлячи на місце, а як могла творила навколо себе добро, відчувала Україну розумом і серцем, любіючи її інтереси. Так, він був причетний до підготовки доповідної записки на ім'я першого секретаря ЦК КП України П. Шелеста “Про перегляд ставлення до спадщини М. Грушевського і М. Яворського”. Результатом цього документа стало несподіване доручення Інституту історії АН УРСР розглянути питання про перевидання з розгорнутими коментарями окремих праць М. Грушевського, зокрема з історії Київської держави, Визвольної війни українського народу і деяких його археографічних досліджень. Як фаховий історик Я. Калакура намагався відвести вогонь критики і переслідувань від відомих науковців, зокрема Ф. Шевченка, О. Апанович, Р. Іванової, Ю. Зінчука, Я. Дзиги та інших, що не могло залишитися непоміченим ідеологічними спостерігачами. Я. Калакуру звільнили з роботи.

З листопада 1972 р. Ярослав Степанович працював у Київському університеті. Його призначили заступником директора Інституту підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук з наукової роботи, але й тут автора опублікованої у 1976 р. книжки з історіографії Компартії України змусили написати заяву про звільнення “за власним бажанням”. Тодішнє ідеологічне керівництво уgliedло відсутність критики помилок П. Шелеста. Працюючи доцентом цього інституту в таких напружених умовах, він підготував докторську дисертацію і після зняття В. Маланчука з посади секретаря ЦК успішно захистив її (1980), став у 1981 р. професором. У 1980–1990-х рр., коли Ярослав Степанович працював проректором з початкової роботи університету, директором Інституту суспільних наук, розкрився його інтелектуальний потенціал, організаторський талант.

Новий етап творчої і життєвої біографії Я. Калакури пов'язаний із відновленням та розбудовою Української незалежної держави. Впродовж 1989–1994 рр. – професор кафедр політичної історії та історії України Київського університету імені Тараса Шевченка. З 1994 по 2002 рр. – завідувач кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, а нині професор цієї кафедри.

Вагомим є внесок вченого у відродження історіографічної традиції в університеті. Серед ключових проблем історіографічного доробку Я. Калакури варто виокремити розроблення теоретико-методологічних засад української історіографії, категоріально-понятійного апарату, періодизації та розгляду окремих періодів і знакових подій української історії. Підкреслимо, що на першому місці у будь-якій науковій студії вченого є аналіз внеску провідних істориків у збагачення української науки, навіть друге видання першого в Україні курсу лекцій з української історіографії є посвятою українським історикам, які відійшли у вічність.

Курс “Українська історіографія” (2004, 2012), що стала підсумком понад сорокарічної та науково-дослідної роботи в університеті, побудований на підставі принципово нових засад національно-державницької ідеї, визнанні окремішності за українською історією, її тісного зв'язку зі світовою. Українську історіографію Я. Калакура позиціонує як спеціальну галузь історичних знань про історію зародження і розвитку історичної думки українців, як безперервний і тривалий процес формування української історичної науки, історичної свідомості й культури українського суспільства. Вона розглядається як національний компонент світової історичної думки. Основними завданнями української історіографії дослідник вважає з'ясування її витоків, виявлення провідних тенденцій і закономірностей розвитку, виокремлення внеску у збагачення історичних знань визначних українських істориків та наукових осередків, інститутів, їх друкованих органів, прогнозування подальших досліджень.

Я. Калакурі належить вагомий внесок у розроблення структури історичної науки, понятійно-термінологічного апарату, її методології та періодизації. До методологічного інструментарію історіографа автор відносить три основних компоненти: а) принципи (правила) дослідження; б) методи (прийоми, способи) пізнання; в) засоби (спеціальні або допоміжні) дослідження: оргтехніка, обчислювальна, комп'ютерна та фото-фонотехніка.

З'ясовуючи значення періодизації, вчений розглядає її як один із дослідницьких методів історіографічного пізнання, який передбачає систему процедур, прийомів і способів, спрямованих на виокремлення в історіографічному процесі найважливіших епох, періодів, етапів за спільними ознаками і критеріями. При цьому він розрізняє періодизацію власне історіографії і періодизацію історичної науки. На його думку, українська історіографія як компонент історичної науки почала складатися з кінця XVIII ст., але виокремилась у спеціальну галузь на рубежі XIX–XX ст. Натомість витоків української історичної думки, а відтак і науки автор справедливо відносить до глибокої давнини. В її розвитку на шляху трансформації знань в історичну науку вчений окреслив вісім, тісно пов'язаних між собою історіографічних періодів.

Відмітна риса історіографічних студій Я. Калакури полягає в тому, що українську національну історіографію він трактує як цілісність не лише в межах материкової України, але й діаспори. У такий спосіб учений виводить нове розуміння, нову якість національної історичної науки у контексті соборності національної історіографії. За соборністю розуміється не арифметична сума істориків та їхніх здобутків, а синтез і консолідація провідних течій і напрямків, її представників навколо високих національних та державних ідеалів. Прикметно, що вчений одним із перших в Україні розпочав дослідження та популяризацію історичного надбання української діаспори. Оцінюючи спадщину українських істориків-емігрантів, він дійшов висновку, що завдяки їхнім працям вдалося зберегти і примножити національні традиції української історіографії, продовжити об'єктивний аналіз історії України на основі доступних джерел, використанням модерних методик досліджень, західних історіософських ідей, насамперед неопозитивізму, соціологічної історії, конструктивізму, неоромантизму, постмодерну тощо. Я. Калакура присвятив низку досліджень діяльності Українського історичного товариства та його друкованого органу – журналу “Український історик”, завдяки яким і, насамперед їхньому лідерові Любомиру Винару сформувалася така галузь знань, як грушевськознавство. За оцінкою Я. Калакури, одним із найголовніших підсумків діаспорної історіографії 1960–1980-х рр., було те, що вона знайшла власну нішу в європейській і світовій історичній науці як історична україністика – у багатьох університетах Європи та Північної Америки були створені кафедри і започатковані лекційні курси з історії України, історики української діаспори зробили важливий крок для утвердження історії України у світовій історіографії, для її неупередженого осмислення, підготували ґрунт для трансформації радянської історіографії.

Не можна оминати увагою внесок Я. Калакури в успадкування і збагачення традицій першої в Україні архівознавчої та джерелознавчої кафедри. Ярославів Степановичу належить вагомий внесок у розвиток архівознавства в університеті та в Україні, в підготовку істориків-архівознавців, у реорганізацію кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки. У тісній співпраці з Державним комітетом архівів, членом колегії якого він був, з Українським науково-дослідним інститутом архівної справи і документознавства, з Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, колектив кафедр під керівництвом Ярослава Степановича, а відтак його наступника проф. М. Щербака підготував нові навчальні плани та програми для спеціальності “Архівознавство”, перший національний підручник “Архівознавство” (1998, 2002), навчальний посібник “Нариси історії архівної справи в Україні” (2002), термінологічно-понятійний та біобібліографічний довідник “Джерелознавство історії України” (1998), підручник “Історичне джерелознавство” (2002), “Спеціальні історичні дисципліни” (2008).

Ярослав Степанович блискавично реагує на потреби дня, бо в умовах інтеграції архівної справи України у європейський і світовий архівний простір, демократизації українського суспільства, відходу від стереотипів командно-адміністративної системи дедалі більшої актуальності набуває удосконалення стилю і методів управління архівними установами, потреба повнішого врахування як національного досвіду і традицій, так і надбань світового архівознавства. Я. Калакура започаткував в університеті цілком нові лекційні курси, серед них і “Архівний менеджмент”, який він позиціонує як науку та навчальну дисципліну. Під архівним менеджментом учений розуміє теорію і практику управління архівними установами, їхнім персоналом, принципи і наукові основи організації діяльності архівних установ, планування роботи, ухвалення та реалізацію управлінських рішень.

Під його керівництвом опубліковані ґрунтовні підручники з історичного джерелознавства та архівознавства. У цьому переліку “Джерела з історії української державності”, “Джерела з історії українського руху опору”, до яких уперше були залучені документальні матеріали про Українську революцію і державотворчий процес у 1917–1921 рр., про спротив експорту та насадження більшовицького режиму в Україні, проведення насильницької колективізації, про масові репресії і голодомори, про діяльність ОУН і УПА тощо.

Я. Калакура доволі активно долучився до опрацювання теоретичних, методологічних, джерелознавчих та історичних засад українознавства, яке розглядається як інтегрована система знань про Україну й українство. Вчений простежив процес зародження і основні етапи розвитку та нагромадження цих знань у межах таких концентрів, як український етнос, нація, держава; Україна – територія, природа; Україна – мова, культура, релігія, ментальність; Україна і світ, Україна – постаті. Окрім розгляду варті низка праць Я. Калакури з історіографії українознавства, зокрема книга “Історичні засади українознавства” (2007). Найактуальнішим проблемам українознавства, опрацюванню його теоретико-методологічних засад, освітніх, пізнавальних і світоглядно-виховних функцій присвячена ґрунтовна праця науковця “Українознавче дослідження: теорія та методологія” (2012). Книжка має підсумковий характер, систематизуючи багаторічні студії талановитого, щонайширших інтересів і вмій автора з ключових проблем українознавчого дослідження. Безцінним для молодих дослідників, магістрів, аспірантів, науковців, які працюють у різних сферах українознавства: історії, історіографії, етнології, філософії, державознавства, демографії, лінгвістики, культурології, світового українства, біографістики, а також для студентів гуманітарних факультетів є посібник ювіляра. У науково-методичному посібникові розглядаються ключові питання українознавчого дослідження, його системний, міждисциплінарний характер, теоретичні та методологічні засади. Велику увагу

приділено особливостям постановки українознавчої проблеми, визначення теми дослідження, його об'єкта та предмета, бібліографії та історіографії, методиці пошуку, класифікації, аналізу та використання джерел, складання плану і проспекту роботи, орієнтовного графіка написання тексту, його апробації, підготовки до опублікування або захисту, проведення презентації. Дається огляд кваліфікаційних вимог до дипломних та магістерських проектів, до дисертаційних робіт, а також вимог видавництва і редколегій періодичних видань до рукописів.

Отже, до свого 75-річчя Я. Калакура підійшов із багатим і щедрим ужином як автор понад 500 наукових, науково-популярних, навчально-методичних та публіцистичних праць, під його керівництвом підготовлено 15 докторів та 50 кандидатів наук. Серед тернополян – доценти Р. Матейко, Я. Глогусь, Є. Паньків, які передчасно відійшли у вічність, доценти М. Ханас, О. Лотоцька, І. Чуйко, автор цих рядків та багато інших безмежно вдячні за інтелектуальну допомогу визначного вченого. Щирим і добрим словом нагороджують Ярослава Степановича чимало тернополян.

Нині Ярослав Степанович – заслужений професор університету, заслужений працівник вищої школи України, нагороджений орденом “За заслуги III ст.”, Почесною грамотою Верховної Ради України, удостоєний низки відзнак Міністерства освіти і науки, Академії наук вищої школи України, він лауреат іменних премій Григорія Сковороди та Василя Веретенникова.

Навіть такий стислий екскурс у життєвий та творчий шлях Ярослава Степановича дає змогу відчувати, що попри життєві негаразди, скрути у різні періоди українського буття – чи то Другої Речі Посполитої, чи радянзації західноукраїнських земель, побудови “розвинутого соціалізму” – пріоритетними залишалися моральні та християнські чесноти, що жилилися у любові до рідного краю, України. Кожна епоха наклала свій відбиток на його життя, погляди, історіософію, на наукові інтереси вченого, але не стерла індивідуальність історика, морально-ціннісні орієнтири, не розмила людські якості, не похитнула його українськість та громадянську позицію.

Вступивши у восьме десятиріччя свого життя, Я. Калакура зберіг цю любов, що простежується у чіткій громадянській позиції. Виступи Я. Калакури на захист збереження навчального курсу “Історія України” у вищій школі, неодноразові доповіді на наукових конференціях щодо методологічних засад новітньої історичної науки, значенні української мови, слугують яскравим прикладом. Це відчувається у бажанні допомогти, у потребі викласти наукові орієнтири на папері у форматі монографій, підручників, статей, наукового керівництва та консультування аспірантів, докторантів, географія яких є доволі широкою. Вочевидь, черпаються сили та енергія у спілкуванні з однодумцями, у подорожах Україною, відвідинах західноукраїнських теренів, з якими пов'язані корені всього сімейства, дружини, дітей. І нині наш земляк не пориває з рідною Підгаєчиною, де живе його брат Михайло, де поховані батьки.

Ярослав Степанович зберіг запал діяльності, всю силу творчості, всю ясність думки. Він на почесному місці в українській історичній науці і педагогічній діяльності. Зустрічає ювілей Ярослав Степанович плідною працею на науково-викладацькій ниві, продовжуючи передавати молоді свої знання, багатий досвід. Натхненно засіваючи науково-педагогічну ниву національними, інтелектуальними, людинотворними зернами, щедро пожинає радість від успіхів вихованців, які у своїх серцях відчувають особливу шану, любов і глибоку вдячність учителеві, порадинику і порядній Людині.

Оксана Гомотюк

**Інформація
про міжнародні та всеукраїнські наукові конференції з проблем філософії,
філології та історії на жовтень–грудень 2012 р.***

<i>Міжнародні конференції</i>		
Дрогобицько-Самбірське Підгір'я в історії Центрально-Східної Європи	Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка м. Дрогобич, вул. Лесі Українки, 46, тел.: (03244) 3-81-44, e-mail: cliotima@mail.ru	Дрогобич, 20–30 жовтня
Українство в європейському цивілізаційному просторі	Київський національний університет імені Тараса Шевченка 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60, тел.: (044) 239-34-96, e-mail: uaznavstvo@univ.kiev.ua	Київ, 25 жовтня

* Сформовано на основі інформацій кореспондентських пунктів Всеукраїнського наукового журналу “Мандрівець” та відкритих інтернет-ресурсів.

Досвід країн Центрально-Східної Європи у вступі до Європейського Союзу: реалії для України	Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника 76018, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, тел. (0342) 59-61-46 e-mail: k_pol@gmail.com	Івано-Франківськ, 25-26 жовтня
Освіта і доля нації. Сквородинівські традиції і сучасна філософія освіти	Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сквороди м. Харків, вул. Блюхера, 2, тел.: (0572) 68-16-78	Харків, 26 жовтня
Богдан Лепкий у полікультурному дискурсі Європи та Америки	Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка 46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2, тел.: (0352) 43-58-65	Тернопіль, 2-3 листопада
Україна – Туреччина: діалог мов, культур та педагогічних систем	Луганський національний університет імені Тараса Шевченка 91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2, тел.: (0642) 55-44-91, e-mail: nvfedicheva@yahoo.com	Луганськ, 15–17 листопада
Україна на шляху до розбудови національної держави: історична спадщина, суспільно-політична реальність та соціокультурна перспектива	Карпатський університет імені Августина Волошина 88000, м. Ужгород, площа Театральна, 5–7, тел./факс: (0312) 61-29-45, e-mail: aau_2006@ukr.net	Ужгород, листопад
Історична пам'ять українського народу	Житомирський державний університет імені Івана Франка 10008, м. Житомир, вул. В. Бердичівська, 40, тел./факс: 0(412) 37-27-63; 0(412) 37-40-42, e-mail: zu@zu.edu.ua; intel@zu.edu.ua	Житомир, листопад
Мова як світ світів. Граматика і поетика української мови (присвячена Дню української писемності)	Київський національний університет імені Тараса Шевченка м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14, тел.: (044) 239-33-49, факс: (044) 239-31-13, e-mail: philology@univ.kiev.ua	Київ, листопад
Сучасне буття філософії	Державний ВНЗ “Національний гірничий університет” 49005, Дніпропетровськ, пр. К. Маркса, 19, тел.: (0562) 47-02-11, jshabanova@ukr.net	Дніпропетровськ, листопад
Григорій Скворода на порозі третього тисячоліття	Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сквороди, 73000, м. Харків, вул. Блюхера 2, тел. (0572) 68-02-36	Харків, 3 грудня
Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти	Інститут хімічних технологій Східно-українського національного університету імені Володимира Даля тел.: (06453) 5-10-82 93009, Луганська обл., м. Рубіжне, вул. Леніна, 31	Луганськ, Рубіжне, грудень
Всеукраїнські конференції		
Психолого-педагогічне забезпечення діяльності вчителя: історія, теорія, практика	Херсонська академія неперервної освіти 73034, м. Херсон вул. Покришева, 41, тел.: (0552) 37-02-00, 41-08-11 e-mail: suitti.ks@gmail.com	Херсон, 04-05 жовтня
Леся Українка і контексти	Кримський гуманітарний університет 98635, Автономна Республіка Крим м. Ялта, вул. Севастопольська 2, тел./факс (0654) 32-30-13, (0654)32-21-14	Ялта, 11–13 жовтня

Український національно-визвольний рух у 30-х – 50-х роках ХХ ст. (до 70-річчя створення)	Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника 76018, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, тел. (0342) 59-61-12; (0342) 59-60-06, e-mail: kiu@pu.if.ua, kid@pu.if.ua	Івано-Франківськ, 12-13 жовтня
Держава та церква в новітній історії України	Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 36003, м. Полтава, вул. Остроградського, 2, тел. (05322) 2-72-25, e-mail: npu13@gmail.com	Полтава, 16-17 жовтня
Література та історія	Запорізький національний університет 69600, Запоріжжя, вул. Жуковського, 66, тел.: (0612) 289-12-75, e-mail: filolognauka@yandex.ru	Запоріжжя, 16-18 жовтня
Етнос. Культура. Нація	Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка 82100, Львівська обл. м. Дрогобич, вул. Леся Курбаса, 2, тел. (0324) 41-34-07, e-mail: kulturologia@i.ua	Дрогобич, 18-19 жовтня
Війна в історичній та індивідуальній пам'яті	Криворізький педагогічний інститут Криворізького національного університету 50086, м. Кривий Ріг, пр. Гагаріна, 54, тел.: (0564) 71-60-21, e-mail: k_ukrhistory@kdpu.edu.ua	Кривий Ріг, 26 жовтня
Філософсько-теоретичні та практико-орієнтовані аспекти випереджаючої освіти для сталого розвитку	Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти 83000, Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 70, тел. (056) 732-48-48, e-mail: doippo.adm@gmail.com	Дніпропетровськ, жовтень
Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні та світі	Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова м. Київ, вул. Пирогова, 9; тел.: (044) 486-79-03	Київ, листопад
Актуальні проблеми філософії та науки	Житомирський державний університет імені Івана Франка 10008, м. Житомир, вул. В. Бердичівська, 40, тел./факс: 0(412) 37-27-63; 0(412) 37-40-42, 0(412) 42-10-79, e-mail: zu@zu.edu.ua; intel@zu.edu.ua, zutoleranz@rambler.ru	Житомир, грудень
Методологічні методичні проблеми формування історичної пам'яті учнівської молоді	Комунальний вищий навчальний заклад “Херсонська академія неперервної освіти” Херсонської обласної ради 73034 м. Херсон вул. Покришева, 41, тел.: (0552) 37-02-00, 41-08-11, e-mail: suiti.ks@gmail.com	Херсон, 12-13 грудня